

~~D. X. 92.~~

U. 68 (4.)

~~H. F. u. 68.~~

Emb. 11. 2. 6

Table des Ouvrages contenus dans ce Volume C.

1. Bazon. (J. A.) Eloge historique de l'université de Paris, latin, français, et avec des remarques
discours prononcé aux écoles de médecine le 11 8bre 1770.
2. Guerin. (F. M.) Mandatum ob recens natum Sereniss. Burgundiae Ducem.
3. Le Bel. (M. F.) Mandatum rectoris
4. Mandatum rectoris
5. Le Bel. (M. F.) Mandatum rectoris
6. id Mandatum rectoris
7. Hamelin. (P.) Mandatum rectoris.
8. id Mandatum rectoris
9. id Mandatum rectoris
10. Jacquin. (S.) Mandatum rectoris
11. id Mandatum rectoris
12. id Mandatum rectoris
13. Cogier. (F. M.) Mandatum rectoris ob dilatam Scholarum instaurationem.
14. Guerin. (F. M.) Mandatum rectoris
15. id Mandatum rectoris
16. id Mandatum rectoris
17. id Mandatum rectoris pro consecratione regis
18. Doujad. (Joan.) Panegyricus Ludovici magni obres hoc anno regni XLI praeclare gestas.
19. Broucher. (P.) Panegyricus Augustiss. Delphino dictus Lutetiae Parisiorum in collegio
Charomontano Ann. 1662.
20. Schoepflinius. (Jo. D.) Panegyricus Ludovico XY.
21. Crevier. (J. B. L.) Oratio in restitutam regis valetudinem habita in instauratione Scholarum
Collegii Dormano-Bellovacii. 1744.
22. Le Roy. (Chr.) Divi caroli magni, regis Francorum et Occidentalium imperatoris laudatio

23. Geoffroy (J. B.) De amore Patriae oratio.

24. Petit (Ludov.) Oratio de iis quae ad eloquentiam, tum sacri, tum profani codices
conferunt, praesidiis habitae =

25. Hauvilliers (J.) Ludovico victori moderato oratio.

26. Manque

27. Geoffroy (J. B.) Ex bello quod anno proxime elapso gestum est, gerendi hoc anno belli
quale omen repeti possit Oratio.

28. De Salmeus Pœ Estampe iconologique en forme de Médaille, dont le type représente le
es fils Des intéressement dessinée et gravée par J. J. Pasquier avec la
description de cette estampe.

29. Leroy (Chr.) Quantum litteris debeat virtus oratio.

29bis id Quo potissimum in instituendis pueris sublevari possit magistrorum
labor. Oratio.

30. Geoffroy (J. B.) Augustis parentibus Delphino et Delphinæ gratulatio.

31 Manque

32. Kaltor (Ant.) Oratio habita in instauratione Scholæ collegii Dormano. Bellouaci.

33. Geoffroy (J. B.) Quo loco inter cives vir litteratus habendus sit oratio.

34. Le Beau (J. L.) De pace oratio gratulatoria.

35. Kaltor (Ant.) Oratio funebris Mariae Polonorum regis filiae, Gallorum reginae.

36. Xaupi (Joseph.) Discours latin prononcé par = officii aind à la procession du recteur de
l'université, dans l'Eglise de l'abbaye royale de St Antoine avec la
traduction

37. Lacquin (Et.) Discours prononcé le jour de la procession de l'Université, à l'occasion
de la Profession de Madame Louise Marie de France (latin français)

38. Xaupi (Jos.) Compliment fait par = au nom de la compagnie à M^r de La Roche-
aymond au sujet de sa nomination à la chaire des bénéfices 1771.

38bis Guerin (P. N.) Mandatum rectoris. Praemium eloquentiae latinae

- 39 Mauduit (F) *Utrum Vulgo plebeciorum Liberos humanioribus litteris excoli oporteat Oratio.*
- 40 Nauvilliers (J.F) *Ludovico XV regi Galliarum dilectissimo Laudatio funebris*
- 41 *Ad Supremum Senatum gratulatio post reditum habita universitatis nomine*
42. Walter (Ant) *Oratio habita in instauratione Scholarum collegii Dormano-Pellovaci*

UNIVERSITÉS DE PARIS
BIBLIOTHÈQUE DE LA SORBONNE

13, RUE DE LA SORBONNE - 75257 PARIS CEDEX 05
TEL : 01 40 46 30 27 - FAX : 01 40 46 30 44

Inv.

SIGB

Sib11

SU

Cote

U 68 in-4

1153802502

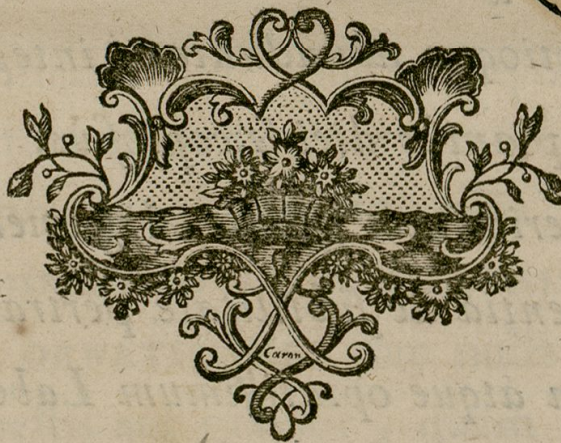

³⁹
UTRUM VULGO PLEBEIORUM
LIBEROS HUMANIORIBUS LITTERIS
EXCOLI OPORTEAT.

ORATIO,

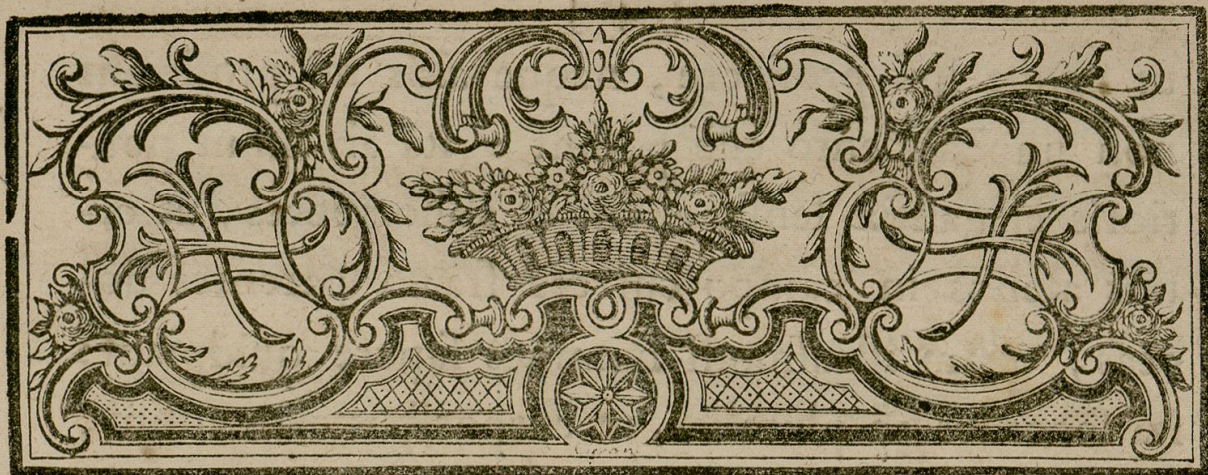
In solempni instauratione Scholarum Col-
legii Harcuriani,

Habita à M. FRANCISCO MAUDUIT,
Humaniorum Litterarum Professore; die 11^a
mensis Octobris an. 1773.

M. DCC. LXXIII.

HANC Orationem, quantulamcumque, ut Publici Juris facerem, & petierunt Viri, quorum ego neque auctoritatem aspernari, neque voluntatem negligere debeam, & hoc me impulit, quòd cum rem attingat novam simul & cum publicâ utilitate conjunctam, ita fore non desperavi, ut ea nonnullis salivam, quod dicitur, moveret. Cupio equidem, quod vix à me leviter perstringi siverunt & temporis angustiae, & ingenii tenuitas, & valetudinis affectûe ratio, id ab aliquo eorum, qui ingenio otioque abundantes, integrâ utuntur Valetudine, planius dici & copiosius. Quòd si cui mentem injecerim tam gravis Argumenti eâ, quâ par est, diligentia ac subtilitate pertractandi, nâ ego maximum atque optatissimum Laboris & obsequii mei Fructum percepisse me arbitrabor.

UTRUM VULGO PLEBEIORUM
LIBEROS HUMANIORIBUS LITTERIS
EXCOLI OPORTEAT.

ORATIO.

CUM multa sunt apud nos quæ studiis Litterarum non mediocriter officiant, eaque magis ac magis in dies labefactant, **VIGILANTISSIME PROVVISOR, DIGNISSIMI COLLEGÆ, AUDITORES ORNATISSIMI;** tùm nulla mihi videtur esse major pestis aut gravior, quàm quòd singulis ferè pueris licet, cui vel ipsi vel parentes velint Scholæ unoquoque anno ascribi. Indè enim fieri solet, ut nostros inter Auditores nimìò plures se-deant vel à naturâ, vel ab industriâ ità imparati,

ut neque ipsi proficere, neque aliis nè proficiant non impedimento esse possint : ità ab omni polioris elegantiae sensu alieni & abhorrentes, ut citius a fellos in campo currere fræno parentes doceas, quàm istiusmodi homines sapere quidpiam : ità socordes ac plumbei, ut corporibus cùm adsint, animis tamen absint quàm longissimè; quos nunquam videas non oscitantes, non stupore defixos, quasi oculis captos atque auribus; meros stipites, eorum ut nemo sit, in quem non competat illud Aristippi : *sedebit lapis super lapidem*. Quid! quòd sunt improbi quoque & nequam, leves & inquieti, qui disciplinæ impatientes, turbarum cupidi, occupationem Magistri observant semper, tempusque aucupantur, ut simul atque ille despexerit, aliquid mali moliantur.

Hujusce modi Adolescentes quantùm porrò Scholæ noceant, quantam & melioris spei Juvenibus moram, & Doctoribus molestiam afferant, si quis non videt, is medio in sole cæcutire mihi videatur. Neque enim isti solùm nihil sapiunt, nihil intelligunt, nihil attendunt, in eo etiam toti sunt, ut & cæteris obstant quominus quid auscultent, & Magistri aut fallant oculos, aut mentem vexent. Istis

autem quid facias ? Eos nè obliviscaris omninò ;
 atque in scamno sedere , vel potiùs quasi in angulo
 jacere sinas ? At meminisse te decebat , tuam tē om-
 nibus curam debere , si minus æqualiter , at saltem
 habitâ unius cujusque industriæ atque ingenii ra-
 tione , impertiri ; ac si quos fortè negligas , eos
 profectò desidiæ totos ità se tradituros esse , ut nun-
 quam è luto queant emergere. An eos identidēm
 è subsellio excitabis , interrogabis , suam & ipsos
 quasi symbolam dare jubebis , atque ostendere si
 quid vel fecerint , vel didicerint , vel audierint ? At
 id frustrà tentabis ; quantâ autem temporis jacturâ ,
 quanto Discipulorum tædio , quanto fastidio tuo !

Hic vos appello , dignissimi Collegæ ; nostis
 enim quàm non fictè hæc à me , non oratoriè di-
 cantur. Nostis , inquam , & sæpè tanto malo in-
 gemiscentes optastis , ut aliqua tandem huic litte-
 rarum vulnere medicina posset afferri. Hanc afferre
 non opis est nostræ ; nostræ dico ? haud scio an
 humanæ sit opis ; usque adeò invaluit prava con-
 suedo atque inveteravit. At nostrum est , si quid in
 instituendâ juventute perperam fit , indicare , quò
 mederi possint qui summam rerum administrant : at
 licet , si quid nobis molestiam exhibet , patefacere :

at me juvabit quod sæpè diùque tacitus mecum dolui, illud semel protulisse in medium.

Itaque instituenti mihi orationem adornare his ipsis Remigialibus habendam, quærentique quonam in argumento ea versaretur, prompta sanè & expedita fuit deliberatio. Nam acerba earum, quæ mihi per anni, quantus fuit, Academici longitudinem concoquendæ fuerant, ærumnarum recordatio ad hoc me statim impulit, in hoc uno potissimum defixit, ut de hac nostræ fortis indignitate conquerendum putarem, demonstrandumque susceperem, infastos illos, quos dixi, Pueros à Studiis omninò arceri oportere.

Ecce autem, dum operi malum sedulus admoveo, incidit mihi suspicio gravis quæ scribentis impetum retardavit, manumque repressit. Sic cogitavi ipse mecum, Auditores, neminem fore inter vos, cui non æquè ac mihi perspectum esset, non posse ejusmodi Adolescentes in Litterarum studiis impunè detineri. Rem verò evidentem & perspicuam illustrare verbis tam stultum esse, quàm in clarissimum solem, ut fabius loquitur, mortale lumen inferre. Cùm nollem igitur DELPHINOS natare, quod vetabar proverbio, docere, nec committere

ut meritò me ineptum esse judicaretis , si subtili , sed supervacaneâ , vos oratione morarer , existimavi aliò mentem stilumque esse traducendum.

Ità tamen fuit traducendus , ut neque ab instituto longiùs recederet , & in latiore dicendi campum excurreret. Ergò majora , sed quæ sint ejusdem generis eòdemque pertineant , ingressus , expendam , utrùm expediat Plebeiorum vulgò liberos Artium Doctrinarumque liberalium fieri participes ; ostendamque id non Litterarum dignitati minùs , quàm Reipublicæ utilitati , adversari. Quæ duo dùm totidem hujuscè orationis partibus conabor , non pro rei quidem gravitate , sed pro temporis angustiis , exsequi , vestram attentionem , Auditores , non tam dicentis excitabit facundia , quàm ipsa , ut spero , argumenti novitas conciliabit.

PRUDENTISSIMA Lipsiensium Civitas antè hos PRIMA PARS.
quatuor annos sanxit edicto , ut cujuscumque generis Cives suos singuli liberos ad publicos Doctores quàm diligentissimè deducendos curarent ; rursus eadem eodem edicto cavit , nè quem in cuiuspiam artis aut Scientiæ disciplinam antè traderent , quàm exploratum ab idoneis Judicibus fuisset,

utrùm ea haberet à naturâ instrumenta , ut in illâ Arte aut Scientiâ rectè versari posset. Egregium sanè institutum , eâque dignum famâ ac gloriâ quam consecuta est Civitas ut Commercio florens , ità Legibus optimè morata. Felix illa quidem , si hoc institutum tenere possit ; si qui eam nunc armis obsident atque opprimunt importunissimi , hostes nè dicam an prædones ? Hujus saltèm legis usuram ei ac fructum concedant.

Cæterum quod de singulis disciplinis præceperunt sapientissimi Lipsiæ Magistratus , illud idem apud nos de universo Studiorum genere præcipi atque usurpari vehementissimè exoptem , ut in hoc stadium prodire iis tantum liceret , quos bellissimè decursuros non incerta spes affulgeret. Nè quis tamen hoc in eam partem accipiat , ut , si qui sunt Pueri , qui minùs felici ingenio esse videantur , iis arbitretur omni statim doctrinâ & culturâ à me interdicti. Equidem sic statuo , omnes omninò Pueros iis Artibus imbui oportere , quibus ætas puerilis informari solet. Omnibus , inquam , ea tradenda sunt præcepta , quæ ad omnes vitæ partes , ad omnes hominum Ordines pertinent , atque adeò necessaria sunt ad benè beatèque vivendum. Ita est , Auditores ,
instituantur

instituantur sedulò Adoleſcentes educatione communi puerilique : inſtruantur ad omne officii munus : doceantur quid Deo optimo maximo, quid Patriæ ac Parentibus, quid ſibi & aliis debeant. Tùm verò expende diligenter atque experire, cui quis Arti, cui vitæ generi aptus ſit & idoneus. Ac ſi qui ſunt in quibus eam vim, eos igniculos deprehendas, ex quibus quaſi ſignis verè omineris fore, ut ii Scientias percipere, atque in illis excellere facilè queant, eos enim verò par eſt præcipuâ ac ſingulari curâ excoli, & vel in amœnos Muſarum hortos, vel in docta Philophiæ ſpatia deduci. Qui autem tardiori erunt naturâ, & erit hæc longè major turba, eos nè dubita vel ad Opificum officinas, vel ad Mercatorum tabernas, vel ad raſtros & aratra, aut ad aliud quodvis hujus modi transmittere.

Forſitàn quærat, quid nobilium, quid divitum liberi? Nùm & illos iſtâ, quam ſtatuis, lege teneri vis? An illud natura genus majore, quàm vulgus hominum, curâ diligentiaque finxit, cum eo benigniùs egit & liberaliùs, ut qui vel claro, vel opulento ortus ſit patre, is continuò ſit ingenio ad omnes facultates prorfus habili? Hoc ſi putem, Auditores, amens ſim. Scio mortales ex eodem luto fictos,

pares esse conditione nascendi ; neque cum nobilitate aut opibus magis , quàm cum humilitate aut inopiâ conjunctam esse vel industriam , vel intelligendi vim. Verùm idem contendo , hoc saltem habere Patriciorum ac divitum conditionem , ut si adolescentiam suam in Studiorum curriculo malè consumpserint , non perindè sit , ac si Plebei & pauperes suam perdiderint. Illis enim , præterquàm quòd ferè & generosiùs sentiunt , & acutiùs sapiunt ac saniùs , hæc imposita est persona , ut Patriæ & salutem armis tueantur , & dignitatem opibus augeant , cæterosque Civium ordines suis sumptibus atque impensis alant. Hi contrà operâ suâ & sibi victum quæritare , & aliis servire nati , nisi summam & industriam & ingenii solertiam præ se ferant , quis jurè possit reprehendere , si à Gymnasiis nostris excludantur aut maturè dimittantur ?

Absit fanè , absit , ut pauperes , propterea quòd pauperes sunt , negligendos censeamus. Id vetat Christus qui pauperes ultrò adire atque amplecti amabat : vetat alma studiorum parens Academia quam Rollini totque aliorum , quos enumerare longiùs esset , meminisse juvat ; qui sordido loco nati , quæ ab optimâ matre acceperant semina , ea ipsi maximo cum fœnore reddiderunt.

Horum igitur similes pueros , in humilibus Plebeiorum & pauperum casis , undè sæpè numero extitisse viros excellenti naturâ libentissimè fateor , si quos nactus fueris , næ eos operæ pretium erit non admittere tantùm , sed invitare , allicere , fovere , atque in promovendâ ipsis insitâ vi impensiùs elaborare. *Sed neque magnus est talium in hoc genere ingeniorum numerus , nec si sit , oporteat ab iis omnibus liberales *Disciplinas* tractari.

Quod singulis ferè Civitatibus contingere solet , ut finibus propagandis vires imminuant suas , idem & rei Litterariæ accidit. Nam quemadmodum imperii vis & majestas , si latiùs diffunditur , minorem aut metum affert , aut reverentiam parit ; ità Litterarum ac Scientiarum faces , si cum pluribus communicatur earum lumen , languidiùs fulgent , & quò diversos magis , eò minores radios emittunt. Addè , quod regni , quantùm agris accedit , tantùm crescunt

* Si qui cæterarum rerum Egeni , ingenio pollent atque industriâ , non instruantur optimarum cognitionum supellectile , ubinam , quæso , invenias , qui Juventutis seu publicè , seu privatim instituendæ curam suscipiant ? tam onerosam , tam fastidiosam Provinciam cautiùs sanguine viperino vitabunt semper , quibus fortuna arriferit.

impensæ & onera ; quod ubi Provincias remotas locis, multitudine innumerabiles amplectitur, non ità facilè aut astringitur omnium partium communio, quâ tamen ut Corporis, sic Reipublicæ continetur salus ; aut suppetit undè belli subsidia pacisque ornamenta parentur. Haud aliter optimæ Artes, cum à paucis, iisque excellentis ingenii Viris tractantur, cùm profana ab earum aditu multitudo prohibetur, tùm dignitatis suæ splendorem obtinent, multùmque conferunt ad publicam utilitatem ; si verò diripiatur vulgi manibus pulcherrimarum rerum possessio, & gloria compotum numero vulgata fordescat, tunc enim verò decus & pretium amittent, & proderunt minùs, quàm nocebunt.

Quod quanti ad Scientiarum dignitatem intersit, optimè viderant veteres Gallorum Druidæ, qui cum penès ipsos Religionis esset ac Morum jus & arbitrium, ità se à cæteris hominibus secreverunt, ut in lucis ætatem degentes neminem in Collegium suum cooptarent, nisi cujus mentem animumque penitùs perspexerant. Hoc etiam intelligit celeberrima apud sinas Litteratorum Natio quæ tantoperè cavet, nè Confucii Doctrina emanet in vulgus, eorum ut libros inspicere æquè difficile sit, ac Litterarum

formas enumerare. Hoc intelligebat cum paucis Pythagoras qui, si qui ei nomen dare vellent, seque in Disciplinam tradere, eos continuo per quinque annos silentio periculum sui facere jubebat.

Nempè sic cogitabat vir sapientissimus, neque ex omni ligno ac marmore rectè effingi posse aut Mercurium, aut Appollinem, neque ex omni hominum genere existere Philosophos. Apollonius, celeberrimus Rhetor, quos judicabat non posse Oratores evadere, eos, Tullio si credimus, operam apud sese perdere non patiebatur. Nos patiemur apud nos bonam ætatis suæ partem conterere frustra, non unum aut alterum hominem, sed multa puerorum millia, & ex his millibus totidem fieri posse Litteratos arbitramur? Scilicet ignoramus varias, ut terris & stirpibus naturas, sic hominibus dotes attributas esse; neque omnes unâ eâdemque ratione vel illas coli, vel hos educari decere.

Verè mihi hoc videor esse dicturus, supremam Dei immortalis providentiam, quæ nunquam non sapienter agit, sic sua mortalibus dona ac munera dispertiri, ut multò plures aliis quibuscumque negotiis, quàm illis quæ ingenio exercentur, nascantur pares. Quotus enim quisque est, in quo prudentissimus

ille humani generis fator atque parens eam inesse voluerit ingenii vim, eam iudicii aciem, eam sensuum sagacitatem, ut optatos in Litteris progressus habere queat? Verum tamen omnibus ferè Adolescentibus, nullo discrimine, nullo delectu, pulcherrimarum rerum scientiam tradere, tradere dico? Imò obtrudere atque inculcare conamur. Nec venit in mentem, Artem esse nullam, quæ, si minùs idoneis traditur, non absolescat atque in deterius sublapso referatur.

Ex quo tandem profecta, ex quo fonte derivata in Litteras fluxisse existimatis tot tantaque mala, nisi ex eo quòd nimia eas multitudo attrectare gestiat? Si turpes in Orbe litterario rixæ fœdaque dissidia alia ex aliis seruntur: si vix sopita bella identidem recrudescent acriùs, & quantum stultis voluptatis ac solatii, tantum iis quibus cor, ut aiunt, sapit, tædii ac mœroris afferunt: si gloriæ studium, veri amor, divitiarum contemptus, modestia cessere; atque in eorum locum irrupit invidia, libido, avarities, superbia: si existunt quotidie spurcissimi fœtus, si furtim eoque nocentiùs irrepunt in vulgus, & passim timidè primò, mox liberè atque audacter circumferuntur tot Scripta, vel impura quæ Mores

corrumpant, vel procacia quæ Regni Instituta labefactent, vel impia quæ sacræ Religionis fundamenta, si Deo placet, subvertant: si denique plena sunt omnia Sophistarum illud unum Molientium, ut publicæ securitatis fontes veneno inficiant, & civilis vincula Societatis, quantum in ipsis est, dissolvant; hæc omnia sunt, Auditores, huic uni præsertim causæ attribuenda, quòd nostra hæc studia promiscuè ab omnibus exerceri licet. In hac utique ex nostris fluminibus, si ità loqui fas est, aquari simulantium turbâ, mirum est, quàm multi sint, qui suo aquas halitu inquinant, impetu turbent, [tùm quas hauriendo corrupere, iis in vulgus effundendis, tetrum undequaque ac pestiferum odorem dispergant: quàm multi quos adolescentia in Scholarum umbrâ & pulvere malè perdita eò adductura est, ut victûs, aliundè neutiquam parabilis, quærendi causâ, quidquid fervor capitis, aut mentis perversitas suggesserit, chartis illinant, parùm curantes quid futurum sit, dum habeant quid manducent Scriptores famelici: quàm multi qui Musas vix à primo limine salutant, nihilominus tantùm sibi arrogaturi, ut quâcumque de re tanquam pro Tribunali disputent, scioli eò loquaciores, quò magis indocti, eò autem

minùs ferendi , quod quidquid libuerit effutient impudentiùs ? Quanta detrimenta rei litterariæ per istud hominum genus importari soleant , neque ego exsequar , cùm ad alia festinem ; & vos , tacente me , hinc facilè intelligetis , si collatis temporibus , velitis attendere , quàm alia nunc sit , ac fuerat Patrum nostrorum memoriâ , Litterarum conditio. Tùm illæ quidem non ità vulgò , sed multò diligentius atque utiliùs colebantur ; ut quò pauciores alumnos , eò plures in omni genere Doctrinæ excellentes viros possiderent. Quo nunc sint loco videtis. Nimirùm ex quo nostra hæc Academia suum in eam rem patrimonium impendi voluit , ut Cives nullâ aliâ mercede doceret , idque ità fieri jussit dilectissimus Rex ac munificentissimus , major repente factus est ad publicos Doctores concursus. Verùmenimverò quantùm crevit Litteratorum numerus , tantùm Litterarum gloria decrevit ; ut in maximâ Candidatorum copiâ , perrarò jam exoriantur , quos Musæ pro suis velint agnoscere : adeò nulla protest major Litteris labes atque perniciès accedere , quàm si populo liberum sit earum & libris infudare & fructus tactu polluere. Jam verò quantùm indè quoque Respublica detrimenti capiat , alterum orationis caput ostendet.

Si

Si quis est , cui ea quæ dixi , Auditores , eam de ^{SECUNDA} ^{PARS.} me opinionem fortè commoverint , ut suspicetur iniquè me , aut saltèm parùm honorificè de Litteris sentire , is mihi videatur , nec quâ fuerit mente instituta hæc oratio intellexisse , nec quali ergà Litteras studio ac voluntate semper fuerim ne auditione quidem accepisse. Sciunt qui me norunt , non modò me non esse à Musis aversum , sed ità semper animo fuisse affectum , ut existimarem multùm non ornamenti solùm , verùm etiam præsidii benè temperatis Civitatibus afferre Litteras ; iisque sublati , maxima publicæ felicitatis adjumenta esse sublata.

Equidem non tantùm tribuo Litteris , ut tùm demùm beatas Civitates fore statuam , cùm eas aut Philosophi cœperint regere , aut qui regent , philosophari ; quod divinus ille Plato pronuntiavit , quod autem videri possit esse hominis se artemque suam plus justò amantis. Verùm idem confirmo illud esse è Republicâ , ut qui velut in ejus puppe sedentes clavum tenent , quique ad singulas deinceps administrationis partes accedunt , ii diù multùmque fuerint in Litteris versati. Et certè nihil est neque ad utilitatem fructuosius , neque ad laudem insignius , quàm si qui cæteris præfunt , intentiori curâ

instituti educatique fuerint, iisque muniti & ornatī instrumentis, sinè quibus nemo populos regere, ut par est, ac gubernare possit.

Rectè Cambyfes apud Xenophontem Cyrum admonet : ità maximè alios, ô fili, inquit, dicto audientes atque obedientes habebis, si te, quàm ipsi sint, prudentiorem esse ac moderatiorem intelligant : si te rebus suis meliùs consulere, quæ sint ad vitam necessaria promptiùs expedire, quæ adversa certius præcavere, uno verbo, æqua semper ac iusta imperare sentiant. Atqui hanc sapientiam, hanc animi firmitatem ac præstantiam, nisi quem & natura finxerit, & erudierit doctrina, consequetur nemo.

Ac fuit illud tempus, Auditores, cùm omnis Europa, totaque adeò Gallia jaceret densissimis ignorantiae tenebris involuta. Invaserat omnia, penitusque inoleverat barbaries à Gothis invecta. Omnia situs obtinebat horribilis. Nulla Juris scientia, nulla Legum mentio, nulla Morum disciplina. Artes verò ingenuæ sic obsoleverant, ut vel nomen suum exarare ac pingere in magnâ eruditionis laude poneretur. Tunc enimverò sollicitanda fuerunt ingenia, omnique vi & molimine convertenda ad dis-

cendi cupiditatem. Frustrà enim homines inclusa animis continent Scientiæ tanquam semina , nisi calor idoneus ea foveat , nisi aura benignior eos igniculos excitet sopitos ac ventilet.

Gratias Deo immortales, qui majores nostros respexit tandem , atque ex atrâ nocte in lucem revocavit. Extitêre videlicet viri ingenio acri pol-
lentes , qui suâ priùs deterfâ rubigine , incuban-
tem nostro orbi caliginem discutere aggressi , alios
quâ exemplo , quâ voce ad studia Litterarum cele-
branda , quasi sublato signo , concitarent. Hos cona-
tus quæ consecuta sint, exponerem nisi hæc vobis,
quàm mihi, notiora esse scirem. Paucis absolvam,
Auditores. Ubi semel, quæ ducit ad Scientiam,
aperta via est & commonstrata , in eam illicò nostri
homines magnâ cum alacritate ingressi sunt. Cum
autem & ingenio valerent , & naturam adjuvaret
industria, & ardorem atque impetum aleret ipse suc-
cessus, crevit magis ac magis æmulatio , latiùsque
in dies serpendo ad omnes Civium ordines perve-
nit. Quâ quidem re haud scio an quicquam esse
possit Civitati nocentiùs.

Esto sanè : quos sua olim vel nobilitas, vel opu-
lencia, vel conscia virtus ad aliquam Reipublicæ

partem vocatura est, ii utique plurimum temporis, operæ, diligentia in Litteris collocent. Ex talibus enim viris publicum conflari solet consilium, quo quasi capite movetur Civile Corpus. At cæteros homines, paucos si exceperis, ratio pariter & Religio innuit, ferè esse ideò natos, ut negotiis, non otio, rei familiaris curationi, non meditationibus vacent; ut Mores emendare, non Scientias acquirere studeant, virtutis cultores magis, quàm præcones. Hæc enim nos jubet commodatam ad exiguum tempus vitam ita disponere, ut omnia ad salutem, non ad ostentationem, referantur, ita agere, ut rationem nobis vel singulis horis reddendam arbitremur, non quàm multa didicerimus, sed quàm sanctè vixerimus. Illa nos eò potissimum impellit atque hortatur, ut in hâc veluti peregrinatione videamus, ne quid viatici nobis nostrisve desit. Si quos audias in Insulam desertam atque omnis humani cultûs expertem fortè delatos, Cælo Cœlestibusque contemplandis otiosè, aut de marinis æstibus subtiliter differendo cessavisse, oblitos tecta sibi ac cibaria esse paranda, næ tu istos crepes stultos & insanos. At quantò stultiores, qui etsi, undè vivant, non habent, sterilibus tamen artibus indulgent, & in-

fructuosum Parnassi fundum, ut Poetæ disertissimi verbis utar, inutili aratro versant?

Jam verò societatis inter homines conjunctæ utilitas postulat, ut sint, qui in communi vitæ scenâ humiles & obscuras partes agant, serviliaque etiam munia obeant. Hæc obibunt scilicet, has agent, qui Litteris operam dederint non pœnitendam. Id ne ab iis quidem expectandum sit, qui invitâ, ut aiunt, Minervâ, atque adeò sinè fructu student. Quot porrò sic studere necesse est in magnâ multitudine?

Non immeritò statuit vir artis politicæ apud nos Auctor ac Princeps, quam tamen fœda atque immanis sævitie infuscavit, non immeritò, inquam, statuit Richelius, in Civitatibus benè constitutis multò plures esse oportere Artium necessariarum, quàm humaniorum Litterarum Magistros. Quin alius, Morum innocentia ac vitæ sanctitate non minùs, quàm genere ac Doctrinâ commendabilis, dicere solebat : » Litterarum tractationem ferè plus nocere, quàm prodesse; vulgò ex centum pueris » ne unum quidem esse illarum præceptis imbuen- » dum ».

Quorum quæ esset admiratio, vel potius indignatio, si omnigenam atque innumerabilem turbam conspicerent ad hæc studia confluentem! Quam dolenter & acerbè conquererentur! Quam graviter in nos inveherentur! Quæ vestra est, exclamarent, quæ vestra est, ô Galli, dementia! Qui furor, quæ contagio repens! an omnes liberos vestros Doctos evadere vultis, aut speratis evasuros? Quid tantus iste vult scholarium in omni genere concursus? Interim Agricultura relinquitur, Commercio negligitur, cæteræque Artes ad utilitatem natæ, Artes illæ necessariae, sinè quibus stare Urbs nulla potest, deferuntur aut à paucioribus exercentur. Ergo ne Opifices industrios, providos Mercatores, impigros Arratores, Bellatores strenuos & impavidos, queis omnibus Patria haud facilè careat, ex istâ temerè discentium fece exstituros esse creditis? Quid? quòd Civium numerus in dies decrescit? quòd conubia rariùs celebrantur? quòd prolis suscipiendæ desiderium omnibus innatum, in tot hominum millibus extinguatur? Quippè quòd non facilè animum inducunt suum, jugalia subire vincula, qui dulce Litterarum otium vel primoribus labris gustare cœperunt.

Sic profectò , sic loquerentur sapientissimi viri , si fortè ad vitam revocati viderent , quàm præposterè dignis indignis , fortibus ignavis liceat in militiâ nostrâ nomen profiteri. Quamquam quid ego mortuos excito ? quid mortuos interrogo ? Cùm vos ipsos , Auditores ; cùm quidquid ubique est hominum cordatorum , interrogare possim. Non erit , spero equidem , qui aliter sentiat ; non erit , quin fateatur , non posse securim infligi majorem Reipublicæ , quàm si vulgò præclaris excolantur disciplinis Plebeiorum pauperumque liberi.

Cæterum non sola Respublica magnum indè detrimentum accipit : accipiunt & privatae. Ac primo quidem quàm multa ego recensere , quàm multa vestrum unusquisque proferre posset parentum exempla , quos , quò sui liberaliter instituerentur , plurimùm pecuniæ profudisse , pœnituit ? Dolebant nempè graviterque angebantur , quòd magnis impensis , curis , laboribus , nihil aliud effecissent , nisi ut sui & pejore uterentur fortunâ , quàm usuri fuerant , si Litteras nunquam attigissent , & familiæ oneri essent atque dedecori. Nec desunt , qui querantur liberos suos , quia commorati sint aliquamdiù in ludo litterario , ita insolenter efferri , ut ipsos parentes contemnant præ

se, & eos non nunquam, proh Dei atque hominum fidem! ærumnis, injuriis, contumeliis afficiant.

Jam verò maximam adolescentum partem quæ res alia transversam agit, aut pessumdat, nisi quia suam in his studiis operam frustra posuerunt? Quos avita paupertas, & ars paterna, & domus obscura tulerat utiles sibi & patriæ futuros, ii opportuno rudimentis tempore malè elapso, facti jam impares ulli rei bonæ, quòque se vertant, quam viam ingrediantur nescii, ruunt præcipites, quò fors eos vel cæca libido trahit. Alii, sua quos ignavia ac tarditas à sæculi negotiis & laboribus removet, religionem, sic enim appellatur, vitam amplexuri, seu potius Religionis labes ac dedecus futuri, in eas maximè familias cooptari student, ubi maximè liceat turpi otio ac desidiâ marcescere. Alii, quò pauperiem, ingens opprobrium, fugiant, ad eas Artes confugiunt, quibus Mores effœminari ac remollescere solent, decus atque libertatem suam voluptati otiosorum gratificari, & ludibrio esse haud abnuentes; hinc istud omne genus corrumpendis mentibus atque animis natum, Tibicines, Mimi, cæterique Scenici Artifices. Quid de iis loquar, qui quia Litteras extremis, ut dicitur, digitis attigerunt,

vanâ

vanâ eruditionis imagine superbientes, stultas ac nefarias de Deo, deque Regni administratione opiniones, ut avidè bibunt, ita temerè evomunt, impietatis simul ac rebellionis Buccinatores importunissimi? Quid? illos commemorem, qui cùm puerili educatione nihil didicerint, præter oscitari, nugari, tempus omninò terere, vitam vivunt inutilem ac desultoriam, sibi graves, aliis molesti? Illos qui cessando in Scholis eò inertiae ac nequitiae processerunt, ut ipsis nunquam non cessandum sit; qui grandiores facti & robustiores, quàm ut ullius artis tirocinium pati queant, omni spe & ope destituti, coguntur rapto vivere, aut mendicato? Illos quibus ingenium malum pravumque ita corroboravit præpostera institutio, ut libidinibus mancipati, & ad omne flagitium projecti, nihil pensi, nihil sancti habeant, dùm quos imperat voluptas, angustiae verò rei familiaris non ferunt, sumptus aliunde sibi suppeditent? Illos denique.... sed quid ego hæc quasi ostiatim ago? Citiùs me dies deficiat, quàm oratio, si quæ pestes ex istâ ad nos accedentium colluvie in societatem erumpere soleant, enumerare velim. Simul sentio me proVectum esse longiùs, quam oportebat, vosque jam diù tacitâ ob-

jurgatione postulare , ut verbosiori finis orationi tandem aliquando constituatur.

Verùm ut undè orsa est, in eodem terminetur, quis non indignè ferat, tam multos singulis annis ad publicos Doctores convenire pueros, qui sunt ad præclaras Artes politioemque humanitatem inepti prorsus & indociles? Mihi verò, jam enim me vobis, Auditores, indicabo, cum multa in hoc nostro perhonorifico quidem, sed laboriosissimo munere, gravia fuere atque odiosa, tùm hoc maximè molestum semper, ac minimè ferendum visum est. Semper, neque id sinè aliquo invidiæ sensu, miratus conquestusque sum, quòd cæterarum rerum Artifices non quolibet erudiendos & instruendos suscipiant, sed eos tantùm quos ad sua quisque artificia nonnullam indolem atque industriam afferre judicent; bonarum verò Artium & humaniorum Litterarum Doctoribus non idem liceat, sed ea imposita sit à consuetudine necessitas, ut omnes quibus placet accedere, aptos & ineptos sinè ullo discrimine, seu velint, seu nolint, suis præceptionibus interesse patiantur.

O legem iniquam! ô conditionem miseram publicè docendi! Opificesne ac Tabernarios eligere,

quorum velint erudire manus ; quibus omnis cura
atque opera in excolendis ingeniis animisque infor-
mandis ponitur , iis non dari eandem optionem
eligendi ! Quid injustius ! quid indignum magis !

Mihi quidem istud animum & antea non medio-
criter offendeat , & his annis proximis ita anxietas ,
cruciavit , afflixit , ut jam tum , velut qui atris jac-
tantur fluctibus & procellis , stationem portumque
circumspicerem , è cursu libenter cœpto me ipsum ,
si quæ honesta daretur occasio , revocaturus , &
onus , cæteroqui leve , atque ut spontè susceptum ,
ita perlatum studio & industriâ , depositurus.

D I X I.

*Typis mandetur : aîo COGER, Rector ,
die 15^a mensis Octobris , anno 1773.*

Ex Typographiâ Viduæ THIBOUST, REGIS, nec-non Academiæ
Parisiensis Typographi, in Plateâ Cameracensi.

